

Rygge ble slått sammen med Moss i 2020. Moss har nå 51' innbyggere, hvorav tidligere Rygge har 16'. Rygge utgjør 74 km², med 40% dyrka mark og 30% skog.

Kommunevåpenet i Moss var kråka og i Rygge gullsporen. Nå er felles kommunevåpen gullsporen, som ble funnet i Rygge i 1872 og stammer fra rundt år 700, et av Norges rikeste gullfunn.

Spor av bosetting kan følges ca. 6000 år tilbake. Da sto havet kanskje 50 m høyere, og Vansjø var en fjord i havet. Vansjø ble avskåret fra havet av landhevingen for 4000 år siden. 40 av gårdene er mer enn 2000 år gamle og havet sto da kanskje og skvulpet på trammen min (15 moh). Rygge var en god kornbygd allerede i yngre steinalder (4' år siden). Det er mange gravrøyser fra bronsealderen (3' år siden) med 50 hauger i Rygge og 13 i Moss og gravhauger fra jernalderen.

Landskapet omkring Værne kloster, fra Carlberg i nord til Årefjorden i sør, er utpekt av Miljøverndepartementet som ett av to kulturlandskap i Østfold som er av nasjonal verdi. Dette **herregårdslandskapet** kjennetegnes av et

åpent landskap med innslag av store gårder,
mange fornminner,
store og gamle edelløvtrær,
alléplantinger,
steingjerder og
ikke forstyrret av nyere bebyggelse.

Værne kloster Værne omtales allerede i Snorres Ynglingesaga hvor kong Skjold bodde på Værne. Det kan kanskje være på 700-tallet. Gullsporen fra 900-tallet, som ble funnet i 1872, var et høvdingfund, og mye tyder på at storkaren bodde på Værne.

Valdemar den store og Erling Skakke grunnla rundt 1170 Værne kloster for Johanitterordenen. Kong Sverre beseiret Erling Skakke og hans sønn og overtok gården. Han brukte klosteret som retretthjem for sine gamle hirdmenn, og slik fortsatte det med for flere konger.

I klosterets storhetstiden, siste halvdel av 1400-tallet, rådet johannitterne der over like store landeiendommer som en storadelsmann. De var heleiere av hele vestre Rygge og hadde parter i ca. 200 gårder, hovedsakelig i Østfold og Bohuslän. Fra gårdene mottok de landskyld i form av naturalia som salt, korn, skinn osv. Klosteret solgte avlat, ga gjerne aldersopphold når de mottok gaver eller folk testamenterte sine gårder til dem. Store verdier gikk videre til Johanitterne i Midtøsten.

Klosteret blir plyndret og brent i 1527 og i 1532 kastes brødrene ut fra Værne. Ved reformasjonen i 1536 ble alle klostre i Norden oppløst, og kronen beriket seg. Gården brant ned under Den nordiske syvårskrig (1570). Trolig bare ruiner igjen. Borgerne i Fredrikstad fikk i 1580 lov til å hente stein til sin nye kirke fra ruinene.

I Lensherretiden 1530- 1660 var godset i kongens eie. Dyre kriger førte til at kongen måtte selge unna til sine private kreditorer, og vi fikk Herregårdstiden - 1660 til 1800.

Carsten Sibbern fra Tyskland (Schl.-H.) giftet seg til og ble eier av gården i 1730. Sibbernfamilien fortsatte som eiere eller deleiere av den i 280 år fram til 2010. Carlberg gård ble fradelt i 1840. Familien Sibbern var aktive og dyktige både i landbruk og samfunn. *Valentin S.* var eidsvollsmann i 1814. Han var amtmann i Smaalenene, stiftsamtmann i Akershus, stortingsmann i 12 år, og da også president i storting og lagting og senere flere ganger statsråd. Hans to sønner var også aktive. *Carl S.* var amtmann i Smaalenene, stortingsrepresentant, dyrket opp Carlberg til en veldrevet gård og var pådriver for landbrukskole og Østfoldbanen. *Georg Chr. S.* var diplomat rundt i verden og norsk statsminister i Stockholm i 12 år.

Ingard Sundt fra Bergen kjøpte gården i 1906 og anla en melkefabrikk, frisk og kondensert melk, med sine 130 kuer. Det ble import av flasker fra Tyskland og eksport til England sammen med leveranser lokalt og til Kristiania. Sundt startet flere melkefabrikker i Norge. For å få emballasje til sin boksemelk, startet han opp en blikkeemballasjefabrikk. Den fabrikk levde vider under

forskjellige eiere og navn i Moss fram til den ble solgt til Sverige i 2015. I 1921 var det for Sundt slutt på melkeeventyret. Han sønn, Ragnvald opererte med store gartnerier og planteskole. I dag driver hans oldebarn, Lars Sundt Jensen, gården.

Bokanbefaling: Tom Egeland: «Sirkelens ende». Bokas idé og handling likner til forveksling Dan Browns «da Vinci koden». Forskjellen er at handlingen utgår fra Fuglevik (som vi kommer til), og den Hellige Gral skal befinne seg ett eller annet sted ved Værne kloster. Ellers møter vi både forskere og den mystiske albinoen Silas. Spennende lesning !

Løkenkroken

Sparebankideen var opprinnelig bygget på den kapital kornbeholdningene representerte. Derfor var bønder både stiftere og betydelige innskytere i de lokale sparebankene. I den opprinnelige «Rygge sparebank» (stiftet 1857) var det derfor – i alle fall langt ut på 1990-tallet – en uskreven regel at bøndene skulle ha framtreddende plasser i styret og forstanderskapet. Og for å sikre freden blant bøndene i bygda, skulle det alltid være en representant fra Løkenkroken.

Samfunnet i Rygge var under krigen tydelig polarisert. Nasjonal samling sto sterkt, og mange bønder støttet okkupasjonsmakten. Samtidig var Mossemarka et viktig droppested for våpen og annet materiell for motstandsarbeidet, og Milorg var godt organisert i distriktet.

Rygge kirke plassert på en gammel gård med navn Ryggiof (~1300), som trolig kom etter et hov på en rygg ? Kirken overtok der hovets plass sentralt i bygda, og det var kanskje en trekirke før murkirken, som står der den dag i dag eksteriørmessig omtrent som den var den gang. Den har vært i bruk uten utvidelser i rundt 900 år.

Bygget tidlig 1100-tall trolig den første kirken i Østfold. Den klart fornemste av de 17 m.-alderkirker i Østfold (Råde, Hvaler....). Godt håndverk, trolig avlegger av St.Hallvard katedralen med de samme håndverkere. Rød granitt fra Tønsberg (Tønsbergitt, som forkommer i Slottsfjellet der) kommet inn over Evjesund + grå lokal grå

iddefjordsgranitt og gneiss. Kirken er murt opp med nøye tilhogde kvadersteiner (firkantede blokker), den eneste med slike i Østfold, satt inn vekselvis så det oppstår en dekorativ effekt som minner om maurisk arkitektur. Veggene er ca. 1,6 m tykke.

Kirkens opprinnelige takkonstruksjon i tømmer, fra middelalderen, er bevart den dag i dag. I middelalderen ble det bygget med ferske materialer, og dateringen av tømmeret viser at taket har ulike byggefaser. Det eldste tømmeret stammer fra 1121 og det nyeste tømmeret stammer fra 1169.

Mye av det innvendige fra middelalderen er også bevart. Noen, vinduer er forstørret, to portaler (s og n) er tettet.

Over korbuen, hvor det nå henger et krusifiks, var det tidligere en åpning, et lektorium, et slags galleri og prekestol hvorfra man leste de hellige lektier, eller bibelsteder. Ordboka sier at lektorium = lesepult og lektie = bibeltekst (unntatt epistel (brev) og evangelium (glade budskap)). I den sydlige veggen (1,9 m tykk) i korbuen gikk det en vindeltrapp opp til lektoriet. Sannsynligvis var det også bygget en plattform av tre foran buen mot skipet, med plass til flere personer. Herfra kunne det synges og prekes, slik at presten kunne bli sett av et fullsatt skip. Det kunne også stå et alter her oppe. Spor etter slike lektorier finner vi bare i de viktigste kirkene, og de tyder på at disse kirkene hadde flere prester som deltok i gudstjenestene.

Kirketårnet fikk råtne bjelker. Utbedring førte til et praktisk talt nytt tårn i 1850. Mange reparasjoner og restaureringer er gjort gjennomårhundrene.

Ved en modernisering av kirken i 1856 ble både vindeltrappen og lektoriebuen murt igjen, men de ble gjenåpnet under en restaurering i 1980. Da ble det også funnet flere gamle gjenstander som var lagt inn her i 1856.

Krusifikset over korbuen, trolig et fransk arbeid, er fra rundt 1150. *Døpefonten* i kleberstein, som er den samme som ble satt opp på 1200-tallet,

brukes fortsatt til å døpe barn den dag i dag. I ap-sishvelvet bak altertavlen er det avdekket et *kalk-maleri* fra 1300-tallet. *Kirkeklokken* er fra 1629 – dia 70. *Prekestolen* er fra slutten av 1600-tallet, og er dekorert med bilder av de fire evangelister. *Altertavlen* i blomsterbarokk ble gitt til kirken i 1740 av eieren, Christoffer Calmeyer på Moss. Det er også flere gamle steinrelieffer i kirken. Våpenhuset i tre er bygget senere.

Frederik IV solgte Rygge kirke med underliggende gods til en privatmann i 1723. Kanskje var han i pengeknipe. I annalene angis kirkens gods med gårdsnavn og skyld i skippund, bismerpund og lispund (vektenheter) av havremalt, blandingsmel, salt, smør, og skinn. I 1786 kjøpte flere av bygdas bønder kirken i sameie. Deres motiv var å ikke bli pålagt mer tiende fra nye eiere. Enda flere kom til, og i 1857 var kirken kommet i sognets eie.

Familien Sibbern hadde gravrom under korgulvet: 16 kister hvorav 7 m/ barn. Eldste 1686.

Dagens prestegård fra 1880 – uten prest nå.

I 1962 kom et nytt kapell etter at kirkestallene ble revet. I 1967 kom nytt våpenhus. I 1972 trengte vann inn i kirken gjennom forvitrede fuger. Utvendige veggflater måtte sandblåses, men skånsomt med nøtteskall. Den hvitkalkede kirke fikk nå frilagt sin opprinnelige kvaderstein, og man valgte å beholde dette eksteriøret. Fugene ble tettet, gamle hollandske takpanner ble byttet ut, nytt gulv ble lagt sammen med innvendig oppussing og nytt orgel anskaffet. Som nevnt ble da også den gjenmurte trappen opp til lektoriebuen åpnet og de historiske gjenstandene gjenfunnet.

Rygge prestegjeld dekket opprinnelig dagens Moss kommune. Den første kirken i Moss kom i 1607 og ble betjent fra Rygge. I 1790 ble Moss prestegjeld opprettet, og Rygge prestegjeld svarte etter dette til Rygge kommune, som i 2020 ble en del av Moss.

Såmannen og Rådyr (Nic. Schiøll), som står utenfor kirken er gitt av Rygge-Våler Sparebank (nå SpB1) ved deres 100-års jubileum i 1957. De har også bekostet Rygges bygdebøker på til sammen

1800 sider i tre bind. Herfra er mye av dagens stoff hentet.

Bygdetunet I 1962 ble det arrangert en bygdeutstilling ved kirken. Overskuddet av den ble brukt til å bygge en scene. To år senere ble den første bygdedagen i Rygge åpnet, og er blitt arrangert der hvert år senere, første lørdag i juni med fesjå, boder og leker. For noen år siden fikk scenen også tak over seg. Her er fortsatt bygdedager og samling på 17. mai. Både Kristin og besetfar har holdt 17.mai-taler her. Her er også bygdas 1000 års-sted.

Foran scenen ligger en betongplattning med noen skinner i. Det er restene etter en flyhangar fra krigens dager.

Rett nord for Bygdetunet på den andre siden av veien ligger den tidligere *Fylkesskolen*. Ambulerende amtskoler ble opprettet i 1875 av Stortinget for å gi videregående opplæring (1 – 2 år) til ungdom på landsbygda.

I 1914 var det kommet en permanent amtsskole til Rygge med 34 elever. I 1919 kom det en internatbygning. Fylkesskolen ble nedlagt i 1953. Bygningen ble overtatt av Rygge museum i 1992, og i stabburet er det et artillerihistorisk museum.

Tysk flyplass Allerede 4.juni 1940 ble kommunen kjent med at tyskerne ville anlegge en flyplass sørvest for Rygge stasjon. Anleggsarbeidet begynte i 1941. De flate jordene med løsmasser har dårlig bæreevne. Selve rullebanen ble påbegynt i 1942. Den ble dekket av trelemmer som ble spikret sammen og fylt med jord og grus. 15. september 1943 var plassen klar for mottak av fly.

Den tyske «vernemakten» hadde rekvirert det de trengte. De to nærmeste gårdene måtte fraflyttes. De ble bl.a. kvarter for officerer. En rekke hus ble beslaglagt i Halmstad, bedehuset ble lasarett, skolen ble kaserne, Fylkesskolen gikk til arbeidstjenesten og militære, og flere gårdbrukere måtte huse officerer eller soldater ved flyplassen.

Flyene ble spredt omkring i kilometers omkrets. Ved kirken ble det bygget hangarer og andre mindre splintbokser flere steder. Bensin ble lagret i 200 nedgravde hus (12x4m) rundt omkring.

Hangaren ved kirken ble revet etter krigen og betonggulvet ble brukt som tennisbane og senere altså påbygget scene.

Tyskerne hadde store luftvern batterier lokalisert i og omkring Moss. Frykten for landgang var stor, og det var også andre omfattende forsvarsverk i Rygge.

Omkring årtusenskiftet ivret industrien for en sivil lufthavn på Rygge flyplass. Arbeider ble satt i gang i 2006 og i 2007 åpnet den sivile trafikken med Norwegian, og Ryanair kom i 2009. Det ble mest chartertrafikk og en konkurranse med Torp. I 2015 kom flypassasjeravgiften, og Ryanair trakk seg ut. I 2016 besluttet styret at flyplassen skulle nedlegges som følge av innføringen av flypassasjeravgiften. Det er gjort flere forsøk på å starte opp igjen, men ingenting er realisert. I Corona-perioden var det et vaksinesenter der.

Ryggeflystasjon huser i dag luftforsvarsstaben, deler av ledelsen av luftforsvaret og luftforsvarets våpenskole. Heimevernet har en avdeling på Rygge. De nye SAR Queen redningshelikoptre og spesialstyrkenes helikoptre opererer herfra. USA har tilgang til et militært område her og bruker et par milliarder kroner på hangarer, lagre og sikring. Flystasjonen skal kunne motta kampfly og forsterkninger. Det kommer også luftvern på Rygge.

På flystasjonsområdet ligger en avdeling fra Kongsberg Aviation Maintenance Service (KAMS). De har ansvar for motorvedlikehold, reparasjon, overhaling og oppgradering (MRO & U) av motorene til F-35 kampfly

NATO trenger et tredje hovedkvarter for å lede NATOs luftstyrker – CAOC, Combined Air Operation Centre. Det skal ha kontroll over store områder som Norden, Østersjøområdet, Nord-Atlanteren og Nordområdene. Med en samlet styrke av 250 kampfly som de fire nordiske land nå har, er de på nivå med NATO-«stormakter» som Frankrike og Storbritannia.

Det er ventet at det nye CAOC blir lagt til Norge. Det vil bestå av 3-400 ansatte. Aktuelle steder er Reitan utenfor Bodø og Rygge. De offisielle

debatter går for lukkede dører, mens andre og lokale parter domineres av egeninteresser. I Rygge er all infrastruktur tilgjengelig og en tom fjellhall disponibel. Den kan raskt bygges om. Regionen er også attraktiv for dem som kommer fra utlandet. Fjellhallen i Bodø huser Forsvarets operative hovedkvarter og et nasjonalt luftoperasjonssenter. På 16 dekar bombesikre kvadratmeter i fjellet arbeider det inntil 500 mennesker. Noen må ut hvis NATO kommer inn, og ombygging vil ta tid. Funksjoner må da også spres på ulike fysiske steder, og det kan være uheldig. Avgjørelse avventes.

Avgjørelsen er nå tatt til fordel for Bodø (3/6-25).

Hollendersteinen Navnet på denne digre steinen i [Larkollen](#) kommer fra den gangen det ble skipet ut mye trelast derfra til hollandske båter. Holland var den ledende båtbyggernasjon på 1600-tallet og hentet tømmer fra Norge. Tømmeret gikk også til pæling og flåter for bygninger, broer og murkonstruksjoner i Amsterdam. Ladestedene på kysten profiterte godt på handelen, og det var til og med utførselstoll på tømmeret.

Tradisjonen sier om denne store steinen at bøndene dekket sin trelast over den, slik at steinen ikke kunne ses. Dermed lurte bøndene hollenderne til å tro at de fikk mye mer trelast enn de i realiteten gjorde når de kjøpte hele partiet over ett.

Salt Salting og røking var dominerende konserveringsmidler av matvarer, og salt var gull verd. Salt fikk også funksjon som valuta, byttemiddel mot andre varer og verdiansettelse for gårder. Advokatbetalingen *salær* er avledet av ordet "salarium," som refererer til betaling i salt.

Flere steder langs Oslofjorden har navn avledet av salt, og på Vallø lå landets største saltverk som var i drift fram til 1850. Sjøvann ble kokt inn, saltsyderi. Ved Middelhavet utvinnes salt i dag ved naturlig inndamping i grunne laguner. I Rygge har vi minner om lokal saltproduksjon i navn som Salthuset, Salbuvik og så Saltnes og Saltholmen i Råde. Hans Nielsen Hauge var en driftig entreprenør for saltproduksjon.

Larkollen Strandstedet Larkollen vokste frem i årene etter 1600 med en del strandsittere. Det var småkårsfolk som livnærte seg med fiske, som sjømenn, kanskje loser og dagarbeidere på gårdene eller annetsteds. Jorden var skrinn og egnet seg lite til dyrking. I seilskutetiden var Larkollsundet en viktig og god havn mellom fastlandet, Kollen og Eløya. En slik uthavn å søke ly i var viktig i seilskutetida. Fra Larkollen kunne man seile ut i begge retninger ettersom vinden snudde.

Under den store nordiske krig (1712) ble det bygget en liten, militær skanse, Frederiks Odde (300 m²) i Larkollsundet. Den kom aldri i kamp og ble nedlagt etter 30-40 år. Tordenskjold var imidlertid innom Larkollen noen ganger. Han fikk trolig tid til noe annet i tillegg til det militære. Det sies at flere av egnens unge kvinner ved innskriving av avkom i kirkeboken skal ha oppgitt en herr Wessel som barnefar.

I 1914 ble odden kjøpt av skipsmegler Blehr fra Bergen. Over ruinene av skansen bygget han et palass, sirlig murt av naturstein, med fallport og snirklete, muromkranste ganger. Eiendommen er fortsatt privat og omtales som Festningen eller Mustadvillaen etter en senere eier.

Det begynte med rutetrafikk i Oslofjorden fra 1820. Larkollen hadde anløp først i slutten av 1800-tallet. Dampskipsbrygge kom omkring 1900. Turen fra Kristiania tok tre timer.

Østfoldbanen kom i 1879, og fra Dilling stasjon var det bare noen km til Larkollen. Det ble lettere tilgjengelighet, og det begynte å komme sommergjester. En av de første var trelastgrosserer og forfatter Anth. B. Nilsen eller **Elias Kræmmer** som var hans dikterpseudonym. Hans «Pustehom» ble bygget i 1891. Anthon B. Nilsen skal ha vært en fargerik person. Han hadde gjess, og hadde hørt om slagordet «Mackøl og måsegg». Han fant det da for godt å servere «Gakkegg og mossøl». Mange flere kom til, bl.a. teaterdirektør (Centralteatret) Harald Ottho «Øiesten». (Tante Jannes datter Janne var gift med en etterkommer med samme navn, og de hadde også hytte nær det stedet).

En annen forfatter i Larkollen var **Jon Michelet**. Han var også fargerik og en svoren ateist. De siste årene av sitt liv var han syk, og søkte i alle fall da til kirkerommet. Det sies at han er av de få som hadde nøkkel og fri adgang til Rygge kirke.

I siste bind av romanserien om krigsseilerne beskrives bisettelsen av Halvor Skramstad, seriens gjennomgangsfigur. Boka ble skrevet på Michelets dødsleie, og den beskrevne bisettelsen er identisk med den som ble Michelet selv til del, - med de alminnelige religiøse ritualer, og i Rygge kirke. I boka «33 trær» har han plukket ut 33 særegne trær i Norge. Ett av dem er blodbøken som står ved Jon Michelets hus. Dette treet sa han selv at han hadde et religiøst forhold til. «Orions belte», som vel ble skrevet på 60-tallet, kan fortone seg som skremmende aktuell når «noen» kaster sine øyne på henholdsvis Grønland og Svalbard.

I 1899 fikk Ole **Støtvig** tillatelse til å bygge et hotell med skjenkerett. Pensjonater grodde opp, og Larkollen utviklet seg til å bli et moderne og mondent sommerferiested. Hotellet ble stadig bygget om og på. Det ble revet for noen år siden og Stig Fische bygget et moderne hotell som synes å gå godt. *Nye eiere fra mai måned 2025.*

Blant andre virksomheter kan nevnes Bocklums pipefabrikk (kritt Piper) på 1700-tallet, Larkollen ansjosfabrikk noen år fra 1903, utskipping av feltspat, flere pensjonat/hoteller og som tidligere nevnt, saltproduksjon. Flystasjonen har et drivstoffmottak i Larkollsundet med tanker og ledning opp til stasjonen.

Tollvirksomhet er allerede nevnt av Magnus Lagabøte (1274). En gjestgiver i Larkollen fikk bijobb som tollar i 1759, og det ble et eget tollsted fra 1841 til 1960. De hadde båter som krysset over og kontrollerte fjorden. I 1890 hadde de tre krysser-skøyter. På den id var det også 6-8 loser i Larkollen. Etter 1917 ble det virkelig fart i virksomheten. Forbudstiden brakte rene svermer av småbåter utover i fjordmunningen som søkte «hyggelige» utenlandske skip som langet finsprit og originalvarer over rekka for en billig penge. Tollvesenet satte inn hurtiggående

motorkryssere, som også ble assistert av bevæpnede marinefartøy. Arthur Omre har beskrevet denne Geschäften godt i romanen *Smuglere*. En av tollkrysserne med 160 HK hadde den «svimlende» fart av 17,2 knop.

Evje herregård Evjes historie kan følges tilbake til 1400. Gården hadde da 17 gårder eller gårdparter i Rygge under seg. Gården hadde på 1950-tallet rundt 1000 mål innmark og 2000 mål skog og utmark og flere kilometer strandlinje. Besetningen var 75 storfe, og det ble drevet stutteri med fullblodshester. For noen år siden kom det potetål på jordene og jordbruk måtte bortfalle. Senere ble arealene benyttet til en 18 hulls golfbane.

Gården har nå et totalareal på 2767 dekar, hvorav 367 dekar dyrket mark og 1556 dekar produktiv skog. 600 dekar dyrket mark er benyttet som grunn for en golfbane.

Terboven ville kjøpe Evje, men eieren, Erling B. Aaby, nektet å selge. Han ble sendt til Grini, og gården ble tvangsrekvirert og skulle brukes til landbruksforsøk og rekreasjon for høyere offiserer. Tyskerne drev et stort frilandsgartneri med hjelp av grinifanger i organisert tvangsarbeid. Det var selvfølgelig ingen lønn og marginalt med mat. En historie forteller at bryggerieieren i Moss ved jevne mellomrom gjemte øl i skogen som tvangsarbeiderne etterhvert visste hvor var gjemt og kunne forsyne seg av. Sommeren 1942 besøkte Terboven stedet. Han ankom i kronprins Olavs seilbåt. Fra Evjesund ble han hentet med stor stas av en praktvogn med to hester. På kvelden var det en fest som skulle ha vært ganske vill. Gjestene moret seg med å skyte blink på lysekroner og andre innendørsmål. Tyskerne herjet i det hele tatt mye på Evje, og skyting på innendørs og utendørs mål var relativt vanlig. Den slottslignende hovedbygningen måtte påkostes store summer etter krigen.

Fra 2020 har døtrene til Johan H. Andresen overtatt gården, og de driver oppdrett av varmblods ridehester, og de produserer også fôr. De eier hele golfanlegget. Familien Andresen, ved datter Alexandra, er nå eiere av Evje. De har gjort

formidable investeringer og staller opp over 80 spesialtrente hester. Hestene har dusjer og tørkes i solarier. Bare de nye strømgjerdende, som er oppført i kilometervis – har kostet en formue. Det sies at pater familias Andresen ble indignert da han skjønnte at Evje ikke hadde båt plasser. Han dro da ned til naboen og ga bud på eiendommen som hadde både brygger og slipp i Evjesund. Handelen ble sluttet, men det sies at selger har boret for sin levetid.

Mange områder i Rygge er landskapsvernet, herunder Kajalunden på Evje. Det må kunne sies at man så langt har klart å forene jordbruk, golf, næringsvirksomhet, skogsdrift, båtliv og fritidsbruk i en tilfredsstillende sameksistens. Det vil alltid være muligheter for konflikt, men da er raushet stikkordet.